

B. c. D.

168

RESPIRATIO DIAETETICA,

Quam,
Dissertatione Academica,
Consens. Experient. Facult. Medic. Upsal.

PRÆSIDE

VIRO NOBILISSIMO AC GENEROSO,

D. D. CAROLO à LINNÉ,

S. R. M. ARCHIATR. EQ. AUR. DE STELLA P&L. MED. ET BOTAN. PROF.
R. Q. ACAD. PAR. PETROP. IMP. N. C. HOLM. UPS. LOND. ANGL.
FLOR. BEROL. MONSP. TOLOS. BERN. EDINB. NIDROS.
CELL. PHILADELPH. ZELAND. MEMB.

In Audit. Carol. Maj. Die XXIX. April. A. MDCCLXXII.

Horis Ante Meridiem Solitis

Publicæ Eruditorum Censuræ offert

Stipendiarius Regius

JONAS ULLHOLM,

Wermelandus.

UPSALIAE,
TYPIS EDMANNIANIS,

1792

Mag. Kemp

Consanguineo. Honoratissimo.
Primum. Academicum. Specimen. Edituro.
Ingenii. Acumen.
Et. Præstantes. In. Studiis. Progressus.
Cum. Omnigenæ. Felicitatis. Voto.
Gratulatur.

Illi.

Amicissimus.
N. AURIVILLIUS.

RESPIRATIO DIÆTETICA.

§. I.

Aëris est elementum, in quo versamur, quemque nunc ducimus, nunc reddimus, ut piscis aquam, a primo illo momento temporis, quo materna ex alvo egressi sumus, ad ultimum usque vitæ terminum, sine ulla, vel minutissima, intermissione, si quidem vita frui volumus. *Pulmones*, peculiare viscus, aëri reciprocando inserviens, Creator dedit, æque nobis necessarium, atque est Cor. Etenim ex his duobus, corde videlicet quod fluida premit, & pulmonibus sicca spirantibus, vita pendet, haud fere aliter, ac duobus ponderibus carere nequit horologium, ita quidem, ut si alterutrum ex duobus illis impediatur, totum humanæ vitæ veluti horologium immobile subsistat. Machina humani corporis tanquam ex duabus partibus, natura differentibus, est composita, interna nempe & externa substantia, quarum utraque sibi propriam

A

nu-

nutrientem materiam exposcit: Internum seu systema cerebri, quod est agens & omnem in corpore motum excitat; Externum, quod est spatiens & ab interno regitur, dum hoc tamen ab illo enutritur. Nam contrariis fere sua omnia natura operatur, secum invicem pugnantium rerum lucta toti sibi parat æquilibrium. Horum duorum suum cuilibet est principium, quorum utrumque in ovo jungitur conceptione, tumque constituit *carinam Malpighii & punctum saliens Harvaei*. Systema nervosum in ovo incubato, post aliquot dies, telæ instar aranæ formam pulli videtur præsentare. Mox cernitur punctum saliens, seu cor, pulsare, nec aliter atque herbam in ramos crescere, vasisque pullum formare. Scilicet embryo duobus e principiis componitur, veluti tela stamine & subtegmine; nervi tamen stamen præbent, vasa venosa subtegmen; nam maximum roboris ex nervis provenit. Ambo diversa alimenta postulant æque necessaria, quippe quum hi individui comites, si alter alteri defuerit, consistere non possint. Corpus Externum vasculosum succis vitalibus, per œsophagum immittendis, sustentabitur; Corpus Internum nervosum e vaporibus
vita

vitalibus, *spiritus animales* vocant, per tracheam illatis, nutrimentum accipiet. De hocce posteriori mihi jam est propositum differere, nempe *de effectibus, aëris in animalium corpora, præcipue secundum regulas diæteticas consideratis.*

§. II.

Pulmo est organum, a Creatore factum, ut Inspiratio & Exspiratio peragatur, uno nomine RESPIRATIONEM vocamus. Trachea dividitur per dichotomiam magis magisque, donec in tenuissimas definit vesiculas, e quibus pulmo constat, quæque etjam vesiculæ, aërem sibi invicem communicare possunt. Si junctas harum areas in planum extendi cogitamus, spatium superficie totius corporis majus orietur. Aër sub unaquaque respiratione, in pulmones ingreditur, & retrograditur, at cum sanguine in pulmonibus non commiscetur, tametsi variatus exit. In pulmones ingrediens, multum in se elastici habet, quod ibi omnino evanescit, postea ineptus novæ respirationi, & egrediens secum multum perspirabile ducit; quod, cum versus speculum aut in frigore exhalamus, videri potest. Perspiratio Sanctoriana, quæ maximam partem ingestorum exhalat,

præcipue per poros egredi censetur, at vero haud minor copia expiratione evaporatur.

§. III.

Talis fabrica est pulmonum in *Mammalibus Avibusque*. Sed AMPHIBIORUM, REPTILIIUM & SERPENTIUM alio modo creatus pulmo, quo hæc animalia aërem inspirant ita, ut sine visibili expiratione & lente quasi in corpore dispareat. PISCIBUS, pulmonis loco, sunt *Branchiæ* operculis contactæ Branchiarum, quibus, dum aperiuntur & coarctantur, aqua inter branchias satis lente premitur. INSECTIS, pro pulmonibus, serviunt plures trachæ ad latera abdominis, *Stigmata* dictæ, quæ suo quæque poro apertæ hiant; Si oleo hi pori clauduntur, mox insecta suffocantur. *Apes*, ubi multum diuque circumvolitaverint, videmus, simulac domum redeunt, citissime segmenta sui abdominis expandere & contrahere, haud aliter ac solent *Mammalia* fortius citiusque post longum laborem respirare. VERMES adhuc non bene observati & cogniti sunt, quod ad illorum respirationem attingit; neque tamen necessariam his respirationem negare audeamus, quum aliquid analogum respi-

ra.

rationi, si quis arctiori loco clauserit, in illis perspicitur.

§. IV.

Omni- bus temporibus Physiologi sollicite conati sunt effectum respirationis in corpore humano exquirere. Veteriores credebant, sanguini eam esse refrigerio; postea invasit opinio, qua putabatur aer, dum respiramus cum sanguine commisceri, quod tamen nullo experimento confirmari potuit; tandem visum est permultis sanguinem in pulmonibus tanquam cribro secerni fierique floridiorem. Ruber sanguis non solum in animantibus invenitur, quæ pulmones duosque ventriculos cordis habent, sed in his etiam, quibus pulmones quidem, at unus modo cordis est ventriculus, tum in piscibus pariter, quibus unum ventriculum cordis branchiasque natura dedit. Sed neque istud tamen primarium finem respirationis constituere, palam faciunt ea animalia, quorum cordi unus tantum inest ventriculus. Etenim sola Mammalia Avesque duobus in corde ventriculis utuntur, ita quidem ut sanguis e ventriculo dextro per arteriam pulmonalem, quæ in ramulos inter vesicas pulmonum abit, per venam provehatur pulmonalem, in sinistram

A 3

egre-

egrediens ventriculum; quæ omnia animantia, at nulla alia, calidum habent sanguinem, inspiratione & expiratione satis festinanter solitum recipiari. Videmus quidem respirationem accelerari, tum febribus, tum externo exercitio & motu musculari, quibus calor putetur augeri; at vitalem auram in fortiori motu, qui est functio nervorum, magis esse necessariam & requiri ad corroborationem & deperditorum spirituum compensationem credi poterit eo facilius, quod videatur respiratio augeri debilioribus, sive morbus sive debilitas texturæ corporis tales eos fecerit.

§. V.

Aër, qui pulmones intravit, hinc retrograditur, uti dictum est, etsi non in sanguinem. Sed tamen heic qualitatem quandam perdit, quam inductam secum non educit, videlicet æthereum quidpiam, quod quale re ipsa sit, nobis valde obscure est. Quidquid enim ætherem, electricitatem, magnetisimum, spiritum, elasticum &c. vocamus, & aëri immixtum novimus, hujus claram ideam nondum comparare licuit. A posteriori scimus, aërem tale quid perdidisse, postquam in pulmonibus electricitate & elasticitate sua orbatus,

batus, ac novæ dein respirationi ineptus, exiit. Nam certe animal quod demumcumque, arctiori loco, quem liber aër non pervadit, sive theca, sive vitro, inclusum, simulac omnis, qui adfuerit aër, pulmones pertransiit, necessario oportet emori, sicuti candela ardens, in clausa lucerna exstingvitur, ubi flamma tantum ignoti illius pabuli collegit, quantum circumsepto in aëre exstiterat.

§. VI.

Actio pulmonum si accuratius perpendatur, haud facile possimus aliud statuere, quam respirationem in systematis cerebrosi usum institutam, pulmonumque hoc esse officium, ut ex aëre tenuissimum illud colligat, quod spiritus animales vocamus, & lampadem vitæ sustentat. Pulmones & Cor systole & diastole sua haud sane sunt synchroni, sed tres plerumque ictus cor pulsatur, sub unaquaque respiratione. Cerebrum coarctatur paululum, mox dilatatur, alternis vicibus, in homine, certe jam nato, licet haud similiter in foetu. Hæc cerebri systole & diastole non cordi, sed pulmonibus synchrona est.

In feroci *Tussi Convulsiva*, cerebrum versus
 cranium

cranium distenditur, ita ut ægroto intercludatur spiritus, isque tanquam syncope laboret aut suffocetur.

In fortioribus *sternutationibus* sæpe vertigine captis afficimur, immo & per nares sanguis erumpit; sub sternutatione illorum, in quibus terebra perforari calvariam oportuit, cerebrum promicat, ac si per aperturam cranii se vellet exprimere.

Quibus, sub magno exercitio, aut lucta, firmiores vires vitæ opus sunt, hi *anhelitum* detinent valdeque premunt; qui vehementiori nisu quidpiam aggrediuntur, graviter etiam anhelant, naso oreque aperto, ut cum respiratione majorem vitalium copiam virium adquirant.

Affectus, qui valida cerebri actione oriuntur, semper respirationem mutant: Iratus sonoros, per nares, anhelitus ducit & pulmonibus haud minus, ac si esset Asthmaticus, agitatur: Timidus ægre trahit spiritum, subesse dyspnœam putares.

Mens Speculativa omnes suas cogitandi vires colligens, frontem corrugat, sulcos intra oculos

los arat, indicem sæpe interponit, oculos obliquat, ciliis conniventibus sublustrat, contrahit malas, genas, labra, pectus, respirat alte, taciteque levat pulmones, parum levatos reciprocatur, respirat etiam per fauces, dum visus, auditus fere otiantur. *Svedenb. Cereb.*

Qui molesto ex *nidore* Cephalalgiam, Vertiginem, Carum contraxerunt, in locum alium, quo puriorem auram hauriant, deportati curantur.

Qui *camera* clausi, tanquam carcere, tenentur, vitæ fere debilitantur viribus; E contrario, qui se crebrius sudo aëri permittunt, fortiores fiunt & alacriores.

Destillationes e capite in pectus, quæ sæpissime debilitato capiti originem debent, facillime tutissimeque motu, sub dio, equitatione potissimum & mutatione aëris, sistuntur.

His, qui *animo* *linquuntur*, quod accidit, ubi nervis haud sufficiunt amplius vires ad cor movendum, tutissime insufflatione medemur.

Sicubi tenera mollisque femina in convivio

aliquo, cui major adest hospitem numerus, deliquescere coeperit, nova quasi vita recreabitur, simulac in aërem educta fuerit.

Infans sub partu moribundus revocatur ex orci faucibus sola insufflatione; medicina, quæ apud Ægyptios ab longo inde tempore, & adhuc multum culta est, teste *Alpino*.

Aquis submersi sæpe excitantur ab inferis apertura tracheæ, afflatu auræ purioris per folliculum.

In periculosissimis *morbis* per frequenter vitales vires respiratione metimur, quæ semper, prout opus vitæ fuerit, intenditur; ex imo pectore ductus spiritus corpus levat & vitales vires tanquam auget, unde & post gravem laborem anhelu aërem trahimus.

Qui magno dolore aut affectu alio violentiori obruuntur, profunda agunt *suspiria*, quibus egeritur expelliturque dolor.

Contra, spiritum idemdem suppressere, perniciofa consuetudo; *Servi* in America, ex Ango-
la Africa adveſti, sicubi durius a Dominis tra-
ctantur.

Etantur, magno non numquam numero in mortem conspirant, ut a Dominis grandi summa pecuniæ coëmti, hujus jactura injuriam ulciscantur; moriuntur autem intermissa ultro respiratione. Servus Barbarus coërcito spiritu mortem sibi conscivit. *Galenus.*

Canis vivus', cultro anatomico subjectus, mortique tandem proximus, paullulum adhuc refocillatur insufflatione aëris puri per tracheam. Ex his omnibus manifestum est, quem in modum æthereum, elasticum illud, quod nervis vitam largitur, pulmones colligant, adeo ut hi æque certo ad systema cerebrosum pertineant ac ventriculus ad corpus vasculosum.

§. VII.

NASUM Deus resupinatum infundibulum posuit, quo aër attrahitur, nam & in sinu frontis per labyrinthos agitur, ut, si quid terrestre immixtum advenerit, in sinu illo frontis secernatur. Omnia animalia secundum ordinem naturæ per nares respirant, nisi agitata forte a venantibus, copiosiore aëre vitalem ore sibi parare aperto cogantur, ut plus virium vitæ colligant.

Multi solent hominum *ore aperto respirare*, pessima consuetudine, quæque in juvenibus corrigi debuisset, nam inde pectus læditur. In cameris nostris observamus, si, exempli gratia, speculum quoddam in mensa ponatur, post aliquot dies tenui illud pulvere obductum cerni. Si pulvis hicce microscopio consideratur, patebit, minutulis eam particulis arenæ aut plumarum contineri, quæ cum aëre per ora in pulmones immixtæ, digeri in his nequeunt, sed sæpe causam phthisi primam exhibent, quod, si naribus sua permixta fuisset functio, non accidisset; quare etiam qui multum per os respirant, sæpissime asthmatis & phthisi fiunt obnoxii.

Quanto vitio pulvis lapidosus pectus oneret, apud *Orsenses Dalekariæ* videre licet, qui ex teneriori lapide arenaceo Cotes suas rotatiles secant, & ante annum tricesimum phthisi plerumque moriuntur. Quin & *Lapicidæ Stockholmienses*, tantum non omnes, aut calculo pulmonum, aut phthisi, aut hæmophthysi enecantur; quandoquidem pulvis ille tenuis lapidosus adeo penetrabilis est & volatilis, ut vesica urinaria, inflata suspensaque in officinis illorum, post exactum an-

NUM

num, aliquot scrupulos pulveris tenuis lapidosi in-
tus continere deprehendatur.

Quocirca opulentiores nostrorum hominum
pulvinos *plumis* effartos improbant, & illorum
loco stratis incubant e setis equinis, quoniam pul-
vis e plumis oriundus pectus gravat, & penna
sive pluma quoad demumcumque coquatur, vix
tamen solvitur.

In superiori parte nasi etiam organum olfa-
ctus Creator constituit, ad *odorem*, viribus vitæ
aut systemati nervoso noxium, indicandum, ut
tempestive omnia graveolentia, volatilia & natu-
ræ inimica fugiamus.

§. VIII.

Omnem ubique aërem unius ejusdemque es-
se indolis haud difficulter quispiam crederet. Sed
multis variationibus ratione frigoris & caloris, siccita-
tis & humiditatis, levitatis & ponderis, rarefactionis
& densitatis, tranquillitatis & flaminis subjectus
est, præterquam quod variis misceri solet volati-
lium corporum exhalationibus, quæ e terra ascen-
dunt. Singulatim de his agere, nimis jam lon-
gum foret, quum insuper otium mihi fecere D.

Doct̄or Brodd in Differt. de Morbis ex Hieme, & D. Affeff. Siefert in Differt. de Aëre Habitabili. Ab his prolata præteriens, ſpeciales tantummodo obſervationes quasdam adjiciam, quibus omnibus inferatur, quam accurato ſollicitoque ſtudio delectus ſit habendus aëris, in foro diætetico; quare etjam Auçtores diæteticos inter ſex res ſuas non naturales, aëri respirando primum vulgo tribuerunt locum.

AËR SUFFOCATUS, qui in *ſepulcretis* diu clauſis, in *puteis* profundis diuque neglectis, in *cellis* ſubterraneis, in *ciftis* a longo tempore cooptertis occurrit, tam eſt mortiferus, quam, qui uſquam maxime; nec alia peſtis ulla adeo inopinam ſubitamque mortem intert. Nam ſimulac quiſpiam in tales latebras vel naſum immiſerit, ſine prægreſſo ullo ſymptomate eneçtus illico in terram concidit. Num propterea, quod talis aër, orbatus æthereo, in ſe ſpirituolum vitale rapit?

AËR PUTIDUS e locis uliginofis, cæſpitoſis, & paludoſis exhalans, ubi diu aqua ſub terra ſta-
gnavit, ſemper morbos affert, quare etjam inſalubre eſt prope talia loca obambulare, præſertim
mane

mane & vesperi, dum adhuc aguntur nebulæ.

Hujus generis est *venenatus halitus*, qui prodire e tellure multis in locis observatur, uti e Scrobe Peralti Monspelii, Grotha del Cano in Italia, Antro Pyrmontano &c.

Avernus lacus quondam Campaniæ Plutoni dicatus, veteribus tam mortiferum vaporem exhalare ferebatur, ut aves transvolantes perimeret, Augusti postremum jussu, excisis silvis circumjacentibus, expurgatus.

Stutgardia in Germania, *Tolosa* in Gallia, adeo olim inimicæ erant sano corpori, ut ne visitarent peregrinatores, metu morborum abigerent; nam qui haud expertus advenerat raro illæsus inde rediit; Nunc stagnantibus ante aquis per paracentesin eductis, æque celebrantur salubres, atque loca ulla alia.

Upsalia nostra multo fieret valetudini commodior, si vetusta palus fossaque, nostris dicta *Kampbas* & *Stadsdiket*, perfoderentur, ut aqua porro dimitti posset. Diris, tum speramus, febribus exacerbantibus, quæ tot ægros quotannis cruciant & exanimant, careremus.

§. IX.

NIDORES, occlusis temere caminis, perfruentes nobis, quibus, sub frigido nimis climate, camini necessarii sunt, ad calorem parandum servandumque ædibus, si minus providerimus aut festinemus claudere, multas & periculosas systemati cerebri noxas concitant, quare etiam australes nationes numquam operculis caminorum utuntur. Sæpe nobis Coryzam, debilitatem capiti doloremque, immo & Carum ipsamque mortem advehunt, adeo ut, qui sospes ac sanus vesperi iverit cubitum, mane mortuus super lecto reperiatur sit haud raro; quem ad modum heic Upsaliæ, ante aliquot annos, duobus accidisse famulis meminimus; ne casus hujusmodi innumeros alios ac pertristes in patria nostra percenseamus. Est autem eo gravius periculum, quod nidorem ipse sæpe ille, quem aggreditur, non animadvertat, dum tamen somno tentatus primum, mox obdormiscit & emoritur.

Præ cæteris nuper extructi camini aut pingve, quod his forte inciderit, nidorem creant haud diutinum minus, quam perniciosum. Omnes denique camini, in quibus per longum tempus

pus ignis non accensus fuit, sedum pariter nido-
rem edunt.

Neque nunc loquar de fumo, quem suppo-
sito igne spargunt mineralia, ut arsenicum, plum-
bum, hydrargyrium & antimonium.

§. X.

PUTRIDA & ACESCENTIA sunt duo illa
veluti subsidia, quibus natura omnia dissolvat de-
struatque corpora. In primis heic efficax est pu-
tredo, quæ in alkali volatile cadavera permutat,
sublata particularum cohæsiõne. Hæc omne vi-
scidum disjungit. Est autem omne nutriens vi-
scidum; nam gluten aut iethyocolla soluta, simul-
ac putrescere ocepit, vi postea ad conglutinan-
dum destituitur, & ipse Sphacelus nihil aliud est
quam putrescentia carnis in animali vivo, ut Gan-
græna est rancescentia pingvedinis. Omne pu-
tridum est septicum & corrosivum, ipsi veluti na-
turæ horrendum. Saluberrimum quod erat ovum
putredine maximum fit venenum. Aqua e cadave-
re putrido exstillans est corrosiva & fere Sphace-
lo exulcerans, teste *Meadio*.

Ubi solemne est in templis mortuos sepeli-

re, æstate fœtor oritur, quo haud paucos correptos in morbum incidisse, immo & mortuos, satis constat.

Oppida clausa obsidione, ubi homines & animalia fame intereunt & insepulta non raro jacent cadavera, febres mortiferæ invadunt.

In *navibus*, quæ Indiam alterutram petunt, sicubi stagnans aqua computruit, sæpissime febres putridæ & Dysentericæ aggrediuntur.

Qui ad litora maris habitant, in quibus fucus, medusæ & alia recrementa maris ejecta calore æstatis putrescunt, facie luridi, tristes, hypochondriaci, & morbidi obveniunt.

E majoribus *urbibus* educæ sordes extra vallum vulgo projiciuntur; ex quo fit, ut proxime habentes domos, fœtore urgente, corripiantur febribus, quæ ibi primam originem ducunt. In locis tali fœtore vitiat, ipsa vasa argentea, stannea, ænea, immo lintea denique, arctissimis licet clausa repositoriis, nigritia imbuuntur, quæ vix ablui possit, teste *Dygbæo*.

Dentibus, nisi idemtidem laventur, squalor in-

inhærescit, qui tandem correptus putredine, cadaverosum dat halitum & ipsos dentes carie aggreditur. Nempe in scorbuto, quia œdema etiam gingivarum nascitur, & gingivæ laxæ generationem viscidi in dentibus admittunt, ex hac putredine oris forte petatur causa, cur scorbutici facie tristi minimeque nitenti utantur, haud aliter ac ozæna qui laborant, & per nares semper fœtorem horrendum expirant, luridi & tristiores conspiciuntur. Nam lux faciei, quam veteres dicebant, aut splendor cutis, recte valentes indicat, in morbidis sensim evanescit.

In urbibus etiam, quæ civium abundant frequentia, quibus proinde multæ sunt *cloacæ*, per æstatem horrendus fœtor circumvagatur, ex quo febres plurimæ, cessantes maximam partem, simulac pluvia aërem purgaverit atque sordes veluti abluerit.

De Judicibus in Anglia memorat Verulamius, siquidem muneris tenebantur ratione, ut semel quotannis captivos fœtidis in ergastulis inviserent, sæpe accidisse, ut pessimis afflarentur morbis, & mortem inde interdum occumberent.

Omnes *Artifices*, qui in rebus versantur puris, ut Coriarii, Candelarii, Vespillones, Foricarii,

carii, vulgo decolores, luridi & cachectici sunt, teste *Ramazzino* & *quotidiana experientia*.

Custodes Nosocomiorum sæpissime morbis afficiuntur.

Judæi, sordidi ut plurimum & inculti vitæ reque familiari, colore produnt viciatam valetudinem.

Moniales, angustiis prohibita cellularum claustris, sæpissime a fœtore pallent, nigrae & emaridae.

Tota natura ab his, quæ fœtent, abhorret.

Equus longe in latus divergens rapitur, sicubi, juxta viam, putridum cadaver subolfecerit.

Viverra Putorius a se feras hostesque alios dispellit, fœtore tantum illo, quem emittit, terribili, ut primum hostes aporinquaverint.

Ex his satis superque elucet, quantopere malus aër noceat, quamque sit necessarium, ut quis sanum se alacremque servare velit, haud minus accuratum ac continuum purioris respirandæ auræ delectum, quam ingestorum, adhibeat. Quare
etjam

etiam Moses iussit, ut milites in castris lignonem secum portarent, quo excrementa obtegerent, ne morbi castrenses, febres malignæ & Dysenterix excitarentur, ut sæpe accidere hodie comperum est. Nec minus prudenter Imperator Theodosius lege sancivit, ut cloacæ Romæ mundarentur, ne fœtor inficeret. Tempore autumnali & verno, dum vegetabilia, folia & ramenta herbarum putrescunt, plurimæ febres solent infestare.

§. XI.

Purum aëra, quo *rura* fere gaudent, præfertim editioribus in locis, ubi exhalationes venis disperguntur, imprimis salubrem sentiunt, qui sub illo habitant; quin & frigus ipsum tum aëra, tum aquam, purificat. Itaque sanitatem qui servare student, aërem purum ubique deligant; cibum non sumant, nisi ubi purus & salubris aër & saliva possit commisceri & pulmonibus atrahi; in cameris, quibus depressius tectum, non dormiant; nec obambulent, ubi stagnans aqua fœteat; nebulas denique, densis plerumque exhalationibus gravidas, fugiant. Sed vero e camera, quam in habitant, progressi idoneo etiam corpus exercere motu conentur, haud continue deti-

nendi sveltis ædiculis; tum lintea diligenter mutant, ne, postquam hæc perspiratione ejectum sudorem imbiberint, malo contaminentur fœtore.

In templis *fornicatis*, ubi aër una cum sociis exhalationibus detinetur, multi, præsertim vere & autumnò, febribus intermittentibus pertentantur.

In *ædes nuper exstructas* lapidibus, quæ per duos & tres annos e muris vaporem aquosum exhalant, ut charta in mensa forte posita inscribendas litteras vix admittat, si qui citius immigrant, in mortiferos morbos incidunt; uti norunt omnes, Stockholmiæ, ante aliquot annos, accidisse, quum sumtuosæ domus, post incendium aquilonalis suburbii, exstructæ, per plures viros haud sane de plebe, nimium properantes, ut inhabitarent, præmaturæ morti tradebant.

§. XII.

ALTIUS SITÆ regiones, quæ minori attinguntur exhalationum vi & siccæ sunt, febres intermittentes fere ignorant, contra positæ humilioribus locis, ubi tellus potissimum est argillacea, aquæ tenacior, multis talibus febribus afficiuntur. Pulcra & opipara Hollandia, quæ tota de-

depressa situ est, uti nobis heic Upsaliæ *pratium* dictum *Regium*, peregrinis fatalis accidit; qui illuc advenerint, raro nostalgiam & febres criticas aufugiunt.

Aegyptus salubris est incolis, per hiemem, quo tempore non pluit, & saluberrima circa Pyramidas, ubi cælo numquam pluvia demittitur.

Chinae & *Tartariae* deserta, ab omnibus fere immunia exhalationibus, faciunt quidem, ut incolis fibræ rigeant, at in causa sunt quoque, cur hi parum ægrotent.

Helvetii & *Sveci*, nati regionibus montosis & editioribus, si quando peregrinantur, recte valent, donec per loca depressa ferri non necesse sit.

Qui tempore autumnali, inter *Romam* & *Neapolim* itinera faciunt, raro devitant, quin febre mortifera laborent, quod Quercetanus in diætetis dudum notavit, & anno proxime decurso Generosissimus Baro de Baltimor suo ipsius funesto exemplo confirmavit.

Scania, qua silvis distingvitur, lapidosa & silvatica est, hinc agilia etjam in incolis & læta
nu-

nutrit corpora. Contra campestris, quia argillosa est & arenosa, ex quibus duabus causis fit, ut aqua diu moretur nec diffluat, & habitacula passim suffocante aëre oppleantur, corpora quoque incolis debilitat, ut his omnino sint dissimilia, quæ in parte vigent altera.

SERENUS AËR proprius fere est altioribus locis, quare & majores nostri ædificia in collibus extruebant. Nunc necessitas copiosioris aquæ, coëgit, sicut plurimæ urbes depressiora loca teneant. *Arx Regia* nostræ *Upsaliæ* optimo situ fruitur; mane altum collem huncce serenus aër colustrat, cum ejusdem sub radicibus tota urbs densa exhalationum nebula submergitur. *Creta* omni ævo in saluberrimis locis fuit habitata. *Athenæ* sereno, quo circumfunduntur, aëri, ipsiusque adeo cæli beneficio, debere haud dubie credebantur olim tot, qui nobilitarunt, Doctos & Solertiores Cives. *Insulæ S. Helenæ & Bermudæ*, ab omnibus fere liberæ exhalationibus, in numero maxime salubrium regionum merito ponuntur, & ægrotantes nautæ, in alterutram qui descendunt, nisi morbus eo longius sit progressus, statim

statim curantur. Romani quondam Phthificos & Asthmaticos ad *Tabias* prope *Vesuvium* ficcum amandabant.

NEBULOSUS AËR, semper noxius, pluvia, aut vento, aut tonitru purgatur, at periculossimus idem, sicubi admixta sparsities sit quædam, uti fere est in urbibus, & calidiore sub æstate; quare opulentiores, quibus occasio non deest, per aliquot hebdomadas, dum dies fervent caniculares, ex urbibus solent emigrare.

Pestis, qua Cairo haud raro affligitur, post pluviam cessat, uti febres, ob eandem causam, per æstatem, Amstelodami. *Tonitrua* maxime aërem emundant & omnia humida multa vicissitudine afficiunt. Vina inde turbantur, aqua lacum tepescit, corpora nostra exæstuant.

QUIESCENS AËR, tanquam aqua stagnans, fere putrescit; ergo incolæ villarum, quæ densis silvis circumdantur, vulgo minus hilares animo minusque incolumes valetudine cernuntur. Omnes *Lappones* Alpini, sub aëre aperto, agiles alacresque vivunt; in densis silvis qui habitant, timidi, tristesque degunt. *Nautici* ad *Indias* profici-

ficiscentes, dum vento fortiori aguntur, commode valent; sed si acciderit, ut per aliquot hebdomadas tranquillitas maris teneat, multis contra morbis inde vexari occipiunt. In insula *S. Thomæ*, ubi durante solstitio brumali, venti per duos menses quiescunt, in morbos solent quam plurimi incidere. Immo in universum, ubi ventus movetur, incolæ sanitate gaudent, haud fere aliter ac pisces in rapidis potissimum amnibus & fluminibus firmiores & sapidiores fiunt; nam venti aërem movent, purgant, removent, dissipant, verrunt. Salubrior itaque vita in apricis, venti enim siccant terram, ut lintea.

TANTUM.

Corrigenda.

Pag. 2. l. 3. spatiens *leg.* patiens.
8. l. 5. captis *leg.* capitis.